

TIPARE DE RELAȚIONARE PREFERENȚIALĂ ÎN ADOLESCENȚĂ. EVIDENȚE EMPIRICE DINTR-UN CENTRU UNIVERSITAR

Zoltán Salánki

Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca
Departamentul de Cercetări Socio-Umane

Abstract. Nowadays adolescence plays an important role in social and emotional adaptation. At this life stage friendships become more stable and teenagers face for the first time the experience of love. These relationships are defining for them and proper behaviors are experienced through peer group socialization. Even if in the academic field, the topic of friendship and love are treated as different kind of relationships, in adolescence there are generic and interdependent behaviors, based on the common ground of interpersonal attraction, free selection of partners and similar functions and outcomes. Beyond its wide variability of expression these relationships constitute elements of typical behaviors. The present paper, based on a transversal inquiry among college and high school students, wants to emphasize the common traits of these relationships as patterns of group behavior.

Key words: adolescence, group, socialization, friendship, love, close relationships, romantic love, group structure, relationship patterns.

1. ADOLESCENȚA CA VÂRSTĂ SPECIFICĂ RELAȚIONĂRII PREFERENȚIALE

Adolescența constituie o etapă intermediară din ciclul de viață, între copilărie și vârsta adultă. Termenul a fost consacrat în literatura de specialitate de G. Stanley Hall, fondatorul psihologiei dezvoltării. Această etapă de viață are trei caracteristici definitorii: dezvoltarea fizică, apariția comportamentului sexual și formarea identității¹. Psihologul Erik Erikson, fondatorul teoriei psihosociale a dezvoltării, a accentuat definirea adolescenței ca etapă orientată către obținerea unei identități individuale și caracterizată de crizele identitare specifice acestei etape². Perspectiva socială de înțelegere a acestei etape de viață sugerează faptul că viziunea biologică și psihologică care exagerează etapa turbulentă, plină de traume psihice și de stres,

¹ Kathleen S. Berger, *The Developing Person Through Childhood and Adolescence*, New-York, Edit. Worth Publishers Inc., (c) 1980, p. 463.

² John S. Dacey, John F. Travers, *Human Development Across the Lifespan*, New-York, Edit. McGraw-Hill, (c) 1996, p. 297.

este exagerată, deoarece, pe de o parte, unele tulburări (precum cele alimentare, depresiile, încălcarea regulilor sociale) sunt specifice vârstei și nu trebuie comparate cu incidența asupra întregii populații, iar, pe de altă parte, când sunt inventariate tulburările psihice serioase se confirmă faptul că acestea nu au o incidență mai mare în rândul adolescenților³. Sociologul Robert Havighurst a definit adolescența ca fiind o etapă de viață caracterizată de câteva cunoștințe, funcții și atitudini specifice, precum: acceptarea unui rol de sex, formarea relațiilor cu grupul, obținerea independenței emoționale, accentuarea independenței economice, acumularea cunoștințelor intelectuale și pregătirea pentru practicarea unei profesii, dezvoltarea comportamentului social responsabil, dar și pregătirea pentru căsnicie și viața de familie⁴. Perspectiva sociologică asupra adolescenței subliniază factorii culturali generali care influențează comportamentul. Influența normelor, obiceiurilor, așteptărilor sociale, a presiunii de grup sau a tehnologiei sunt concepte cheie în înțelegerea adolescenței.

În funcție de vârstă, adolescența este divizată în patru subgrupe: preadolescența sau adolescența timpurie, de la 11 la 14 ani, perioadă caracterizată prin schimbarea puberală; adolescența propriu-zisă, între 14 și 16 ani, perioadă din viață când transformările puberale s-au definitivat; adolescența târzie, de la 16 la 19 ani, când au loc dezvoltarea trăsăturilor de adult și asumarea rolurilor de adult⁵; adolescența prelungită, de la 19 la 24 ani, etapă caracterizată prin extinderea perioadei de pregătire educațională, profesională, de amânare a asumării rolurilor specifice adulților⁶.

Perspectiva contemporană abordează adolescența ca rezultată a unor forțe biologice și sociale.

Din punct de vedere social, adolescența este „un produs” al organizării sociale, deoarece se datorează trecerii de la societatea neindustrializată, când perioada de dezvoltare puberală era prilejul asumării statutului de adult, copiii devenind economicește productivi, la cea industrializată, în care perioada de asumare a responsabilităților se prelungește, devenind o perioadă de educare și pregătire pentru a face față cerințelor tot mai complexe ale societății⁷.

În această etapă de viață, cel mai important mediu de socializare îl reprezintă grupul de referință. Acesta desemnează un ansamblu de persoane pe care le folosim ca standard de comparație, indiferent dacă facem sau nu parte din acel grup. Grupurile de referință cărora le aparținem se numesc *grupuri de egali*. Prin compararea cu persoanele din grupul de referință sau grupul de egali stabilim valoarea sau dezirabilitatea ținutei, a gândurilor, a sentimentelor și comporta-

³ Laura E. Berk, *Infants, Children and Adolescents*, Edit. Pearson Education Inc., (c) 2005, p. 516.

⁴ John S. Dacey, John F. Travers, *op. cit.*, p. 286.

⁵ Laura E. Berk, *op. cit.*, p. 516.

⁶ Gerald R. Adams, Michael D. Berzonsky (coord.), *Psihologia adolescenței. Manualul Blackwell*, Iași, Edit. Polirom, (c) 2009, p. 18.

⁷ Allan G. Johnson, *Dicționarul Blackwell de sociologie*, București, Edit. Humanitas, 2007, p. 22.

mentelor. Persoanele cu care ne comparăm constituie o sursă de modele pe care adesea le imităm, anticipând că vom deveni membrii unui grup⁸.

În opinia psihologului britanic John Coleman, pe durata întregii perioade de adolescență grupul de referință are un rol continuu în procesul de socializare. El a identificat trei factori care evidențiază în mod deosebit acest grup: schimbările fiziologice și sociale specifice adolescenței, când anturajul poate funcționa ca grup de ajutor, de susținere reciprocă și auditoriu activ în împărtășirea experiențelor; punerea sub semnul întrebării a validității standardelor și autorității adulților; nevoia de experimentare⁹.

Prietenia și dragostea ca forme specifice de relaționare preferențială. Prietenia a constituit un domeniu de interes nu numai pentru psihologia dezvoltării; ea a captat permanent atenția filosofilor, literaților, cineaștilor și cantautorilor. Atât filosofi antici, cât și cei moderni au încercat înțelegerea prieteniei ca un construct social încărcat cu experiențe morale și responsabilități. În scrierile antice grecești *philia* – iubirea spontană a fost asociată în general cu prietenia, cu afecțiunea. Prietenia este un sentiment bazat pe intimitatea lăuntrică a celor ce se prețuiesc. Ea reprezintă o formă de iubire altruistă, manifestată ulterior prin deschiderea, atenția și grija față de nevoile celuilalt, prin preocuparea pentru binele și bunăstarea lui. Prietenia implică în mod obligatoriu o coparticipare comportamentală, care este însoțită, totodată, de expresivitate emoțională.

Aproape toți avem un prieten în aproape oricare moment din viață. În acest sens, relația de prietenie reprezintă chintesența relației cu grupul de referință și trăsătura definitorie a comportamentului uman, o experiență ce dă sens existenței. Majoritatea oamenilor își doresc compania unor persoane de care se simt puternic legați afectiv și declară că au prieteni sau cel puțin așa îi consideră pe unii membri ai grupului lor de referință. Cei mai mulți dintre ei pun pe seama acestor relații majoritatea aspectelor pozitive ale experienței lor sociale. Chiar de la o vârstă fragedă, copiii pot distinge caracteristicile specifice relațiilor de prietenie față de alte tipuri de relaționare. Exceptând timpii alocați relației cu părinții, copiii de toate vârstele petrec în general mai mult timp cu prietenii decât cu alte persoane¹⁰. Odată cu înaintarea în vârstă, prietenii devin tot mai importanți. Adolescenții împărtășesc cu prietenii nu numai experiența cotidiană, ci și evenimentialul, întâmplările și trăirile semnificative din viața lor, și așteaptă beneficii în urma acestor relații.

Esența prieteniei o constituie interacțiunea egalitară. Acest tip de relaționare este purtătoarea unor așteptări, precum: interacțiune fizică constantă și consistență ca buget de timp, o finalitate pozitivă în termenii resurselor investite, disponibilitatea

⁸ *Ibidem*, p. 178.

⁹ Kathleen S. Berger, *op. cit.*, p. 525.

¹⁰ William M. Bukowski, C. Motzoi, F. Meyer, *Friendship as Process, Functions, and Outcomes*, în Kenneth H. Rubin, William M. Bukowski, Brett P. Laursen (eds.), *Handbook of Peer Interactions, Relationships, and Groups*, New York, Edit. The Guilford Press, 2009, p. 217–232.

de a ajuta, de a întovărăși și de a oferi sprijin emoțional. Semnificația, rolul și rezonanța afectivă a acestor caracteristici sunt rezultatul unei succesiuni de experiențe bazate pe încredere, siguranță și sinceritate între persoanele implicate. Prietenia are trei caracteristici definitorii: simpatia, reciprocitatea și similaritatea. Prima caracteristică se referă la apropierea față de o altă persoană, plăcerea percepută în prezența acesteia, dar și preocuparea pentru buna dispoziție și bunăstarea ei. Reciprocitatea se manifestă prin exprimarea de către cealaltă persoană, într-o măsură similară, a acelorași sentimente, gânduri, atitudini. Similaritatea se referă la caracterul mutual al relației, la cooperare, la tendința de a acționa în același fel, la prietenie ca răspuns emoțional și comportamental, în termenii unei interacțiuni la care ambii parteneri participă de pe poziții de egalitate, fără tendințe de dominare¹¹. Aceste caracteristici conduc la un grad de similaritate mai crescut între prieteni decât în cazul acelor persoane care nu se află într-o astfel de relație. Studiile efectuate pe această temă au relevat faptul că asemănarea, în ceea ce privește trăsăturile de personalitate și tendințele comportamentale, constituie precursorul atracției interpersonale. Însă similaritatea nu este numai o cauză a apropierii, ci și un efect al acesteia, deoarece prietenia și în general interacțiunea apropiată cu alte persoane au un efect de socializare, oglindit prin creșterea asemănărilor atitudinale.

Complementar definiției lingvistice, etimologice, care accentuează atașamentul și iubirea altruistă față de o persoană, o definiție utilă a prieteniei, din punctul de vedere al cercetării comportamentului uman, surprinde interacțiunile care o disting de alte tipuri de relații, caracteristicile și funcțiile ei¹². Chiar dacă separarea pe tipuri de prietenie este artificială, deoarece adolescenții negociază relațiile cu grupul de referință într-un mod concurențial, apelul la clasificarea pe diferite tematici este justificat prin prisma cercetărilor întreprinse. Investigațiile privitoare la prietenia diadică au urmărit cu predilecție motivele relaționării și evaluarea calității prieteniei. Pentru surprinderea semnificației faptului de a avea prieteni foarte buni, prieteni de foarte bună calitate, cercetători precum T. J. Berndt, W. Furman, W. M. Bukowski, D. Buhrmester au utilizat scale de măsură care reflectă aprecierea de către subiecți a acordului sau dezacordului în raport cu propoziții ce exprimă valori, atitudini, caracteristici sau comportamente specifice relației de prietenie. Conform acestora, cei mai importanți factori care descriu o bună prietenie sunt: a) tovarășia, în sensul prezenței fizice; b) ajutorul, înțeles atât ca sprijin emoțional și material, cât și ca protecție împotriva victimizării; c) securitatea, exprimată în termeni de încredere reciprocă; d) apropierea, apreciată ca deschidere și împărtășire afectivă, și e) capacitatea de rezolvare a conflictelor. Sintetizând concluziile cercetărilor preocupați de această temă, prietenia poate fi

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem.*

definită, în sens diadic, ca fiind o legătură afectivă pozitivă puternică între două persoane, menită să faciliteze satisfacerea nevoilor și expectanțelor socio-emoționale.

Caracteristicile investigațiilor referitoare la prietenie ca asociere la grupul de egali sau raportarea față de grupul mai larg al congenerilor sunt atât surprinderea structurii și dinamicii grupurilor, cât și relevarea tiparelor de influență și rolul prieteniei în dezvoltarea personalității și în adaptarea socială. O privire de ansamblu asupra practicilor de relaționare preferențială, mai ales la vârsta adolescenței, reliefează faptul că relațiile individuale, diadele sunt integrate într-o rețea de relații cu congenerii, structurate în grupuri formale și informale. Grupul mai restrâns de prieteni tinde să fie cea mai reprezentativă componentă a rețelei de prieteni¹³. Numărul de membri variază de la trei la zece persoane¹⁴. Cercetările întreprinse asupra contextelor de relaționare în grupurile de prieteni au relevat faptul că există o serie de diferențe de gen. Fetele par să aprecieze mai mult apropierea emoțională, discuțiile și dezvăluirile personale. Băieții apreciază mai mult activitățile în comun, sportul și jocurile de competiție, rezultatele sportive; ei sunt mai critici și conflictuali¹⁵. În demersurile centrate pe descrierea și definirea grupului de prieteni, majoritatea cercetătorilor au utilizat ancheta sociometrică, propusă și dezvoltată de L. Moreno, procedeul cartografierii și metoda etnografică, bazate pe observarea sistematică, directă a adolescenților în contextul lor natural. Aceste metode de abordare au relevat specificitatea normativă a diferitelor contexte socio-culturale, exprimate printr-o tendință accentuată de asociere după vârstă și gen¹⁶.

Concluziile cercetărilor au evidențiat câteva aspecte cu valabilitate generală. Relațiile de prietenie, fie ele diadice sau de grup, se bazează pe interacțiune continuă, pe desfășurarea de activități în comun.

Prietenia este o sursă de validare și întărire a comportamentelor prosoziale, de protecție față de factorii de risc familial, de dezvoltare morală și adaptare socială. Relațiile apropiate, cu caracter egalitar, pe care copiii și adolescenții le întrețin cu congenerii de același sex, sunt diferite față de relația de subordonare față de părinți. În acest sens, prietenia constituie prima experiență interpersonală autentică. Odată cu trecerea de la copilărie la adolescență, pe fondul dezvoltării psihice, cognitive, dar și a capacității de socializare, de relaționarea cu grupul de referință, stabilirea relațiilor de prietenie devine din ce în ce mai importantă. În adolescență și tinerețe, aceasta este modalitatea preponderentă și cea mai importantă de relaționare, cu rol deosebit în socializarea și adaptarea socială a indivizilor. În această etapă de viață, adolescenții încearcă să se afirme ca personalități independente de mediul familial și au nevoie de suportul prietenilor

¹³ Gerald R. Adams, Michael D. Berzonsky (coord.), *op. cit.*, p. 378.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Laura E. Berk, *op. cit.*, p. 608–609.

¹⁶ Gerald R. Adams, Michael D. Berzonsky (coord.), *op. cit.*, p. 378

pentru a-și valida propriile opțiuni. Reciprocitatea și cooperarea între prieteni oferă tinerilor implicați sentimentul bunăstării. Complementar acesteia, constatarea aprecierii și a grijii din partea prietenilor are un efect pozitiv determinant în formarea concepției de sine și contribuie substanțial la alcătuirea unei configurații emoționale suficient de puternice pentru a face față unor experiențe negative din cadrul grupului de referință sau din mediul familial. Prietenia constituie un sistem de protecție împotriva surselor de risc familial, împotriva victimizării, iar datorită încrederii, apropierii, angajamentului și afecțiunii caracteristice, susține creșterea sensibilității față de nevoile altora și asigură un fundal propice deprinderii comportamentelor prosociale, contribuind astfel la dezvoltarea morală echilibrată a tinerilor¹⁷.

Secole la rând, oamenii au încercat să dezlege misterul iubirii. Miturile, poeziile și povestirile antice sunt o dovadă a preocupărilor față de acest subiect. În sens larg, prin dragoste sau iubire înțelegem o multitudine de emoții, stări sau atitudini care pot varia de la o simplă plăcere la afecțiune puternică sau atașament personal. Ea poate fi impersonală, orientată către obiecte sau animale (de regulă, de companie) de care ne atașăm puternic, sau interpersonală, orientată către alte persoane. Aceasta din urmă poate îmbrăca forma iubirii platonice, a dragostei neîmpărtășite, caz în care sentimentele nu sunt reciproce, sau a unei relații interpersonale reciproce. În sens cotidian, dragostea desemnează o afecțiune puternică față de alte persoane, fie ei frați, părinți sau parteneri de cuplu. Ceea ce diferențiază dragostea ca relație de cuplu față de alte tipuri este prezența atracției fizice și a dorinței sexuale. Vechii greci foloseau termenul *eros* pentru această formă de iubire. Eros înseamnă pasiune, amor, dorință puternică, intensă. Termenul este asociat de multe ori cu dorința sexuală, cu iubirea romantică. Chiar și în acest sens mai restrâns al termenului, diferitele sentimente și interese care motivează partenerii generează la nivelul practicilor comportamentale o multitudine de forme expresive, dificil de inventariat.

Cercetarea științifică a relațiilor de dragoste a pornit de la o serie de reprezentări prezente în scrierile literare și filosofice. În majoritatea conceptualizărilor clasice ale iubirii, precum: iubirea dulce-amară, iubirea ca uniune a două părți incomplete, zeul/zeița iubirii (iubirea ca entitate supranaturală reprezentată de Cupidon sau Afrodita), apare antagonismul dintre iubirea ca aspirație spirituală și iubirea pasională, erotică, accentul fiind pus pe unul sau altul dintre aceste aspecte, în funcție de orientările culturale ale epocii în care au apărut. Însă aceste reprezentări, rod al observației curente și al simțului comun, au rădăcini în marile curente culturale și conțin un sâmbure de adevăr, relevat ulterior de cercetările contemporane. Odată cu dezvoltarea științelor preocupate de comportamentul uman, dragostea a constituit o sursă permanentă a cercetărilor care, mai ales în a doua jumătate a secolului al XX-lea, au relevat natura, procesualitatea și rolul acesteia.

¹⁷ William M. Bukowski, C. Motzoi, F. Meyer, *op. cit.*, p. 217–232.

În opinia autorilor Z. Rubin, E. Berscheid, E. Walster și G. W. Walster, P. R. Shaver, C. Hazan, R. J. Sternberg, Arthur și Elaine Aron, iubirea presupune trei componente principale: pasiune, intimitate și angajament. Pasiunea reflectă atât trăirile afective, pozitive și negative, intense, cât și interesul erotic. Intimitatea implică apropierea dintre parteneri prin împărtășirea emoțiilor, apariția confidențelor, iar angajamentul constă în luarea deciziei de a rămâne alături de partener într-o relație statornică și exclusivă. Cea mai completă formă de iubire, iubirea împlinită, este rezultatul echilibrului dintre cele trei componente¹⁸. Variabilitatea de manifestare a relațiilor de dragoste poate fi considerată o construcție bazată pe modelele de atașament dezvoltate în copilărie. Cercetările empirice efectuate au validat ipoteza determinării stilurilor de atașament în iubire de către caracteristicile relației copil-părinte. Proporția celor trei stiluri de atașament este aproximativ aceeași în copilărie și la maturitate: 55% de siguranță, 25% anxios/ambivalent și 20% de evitare. Însă diferențele dintre stilurile de atașament ale maturilor, manifestate în relațiile de dragoste, sunt dependente și de factori precum: cele mai semnificative experiențe de dragoste, percepția sinelui și aprecierea relațiilor cu alți semenii; istoria afilierii personale, vulnerabilitatea în fața singurătății și sentimentele, atitudinile față de grupul de referință¹⁹. Totodată, pe parcursul dezvoltării tot mai accentuate față de partener, sinele și percepția celuilalt în termeni de resurse disponibile, credințe și identitate se contopesc, alcătuind o nouă percepție de sine²⁰.

Una dintre distincțiile cele mai utilizate în literatura de specialitate privitoare la clasificarea tipurilor de dragoste este cea dintre dragostea pasională și dragostea companională, camaraderească. Dragostea pasională reflectă dorința intensă de uniune dintre parteneri și este însoțită de o stare emoțională puternică, iar dragostea camaraderească se manifestă prin atașamentul, grija și responsabilitatea față de persoana iubită. Majoritatea cercetărilor contemporane sugerează faptul că instinctele, propensiunile înăscute, nevoile de bază ale comportamentului, precum: nevoia de afiliere, expansiunea sinelui sau motivația sexuală, sunt indispensabile, dar nu și suficiente. Normele socio-culturale, reprezentările oamenilor despre iubire și o serie de caracteristici, precum: proximitatea fizică, vârsta, educația, ocupația, veniturile, trăsăturile de personalitate, au un rol determinant în stabilirea și menținerea unei relații de iubire. Însă în cazul adolescenților și tinerilor, atracția fizică și experimentarea conștientă a sexualității se situează în prim-planul relațiilor de dragoste.

¹⁸ Robert J. Sternberg, *A Duplex Theory of Love*, în Robert J. Sternberg, K. Weis (eds.), *The New Psychology of Love*, New Haven, Edit. Yale University Press, 2006, p. 184–186.

¹⁹ Phillip. R. Shaver, C. Hazan, *Attachment*, în A. Weber, J. Harvey (eds.), *Perspectives on Close Relationships*, New York, Edit. Allyn & Bacon, 1994, p. 110–130.

²⁰ Harry T. Reis, A. Aron, *Love: What Is It, Why Does It Matter, and How Does It Operate?*, "Perspectives on Psychological Science", vol. 3, nr. 1, 2008, p. 80–86.

Pornind de la teoria etichetării emoțiilor și de la cea a nevoii de afiliere, autorii E. Berscheid și E. Walster prezintă, în *Psychical attractiveness* (1974), o teorie conform căreia oamenii percep și experimentează iubirea romantică atunci când următoarele două aspecte au loc simultan: o intensă excitare fiziologică și indici situaționali, contextuali, care arată că „iubire” este eticheta potrivită pentru emoțiile percepute. Când această stare fiziologică, care poate fi cauzată de excitare sexuală, nervozitate, frică, furie, este etichetată cu expresii de genul „m-am îndrăgostit” sau „este așa de frumoasă”, „este cel potrivit pentru mine”, experiența poate fi etichetată ca iubire romantică²¹. Utilizând *teoriile cognitiv-fiziologice asupra emoțiilor*, E. Hatfield și W. Walster, în studiul *What is this thing called love* (1982), schițează un model al îndrăgostirii cu trei etape. Prima etapă este cea cognitivă, în care individul își formează o reprezentare despre iubire, generalizând exemplele din propria experiență, din filme sau lecturi. A doua etapă o reprezintă întâlnirea cu „obiectul” iubirii și implică factori situaționali (proximitate fizică, frecvența expunerii) și factori legați de personalitatea celuilalt. A treia etapă este procesul emoțional, care suprapune eticheta „dragoste” asupra modificărilor fiziologice și manifestărilor comportamentale tipice. Stările emoționale, odată structurate, se proiectează asupra persoanei alese²².

La vârsta adolescenței, dragostea romantică, asemănătoare celei pasionale, dar totuși diferită prin efemeritatea relațiilor pe care le întrețin adolescenții, este trăită cel mai intens, aceasta fiind perioada în care majoritatea oamenilor se îndrăgostesc pentru prima oară. Odată cu debutul maturizării fiziologice și trezirea interesului sexual, pe baza experienței de relaționare cu prietenii și cu grupul mai larg al congenerilor, se conturează și primele experiențe romantice. Notele comune dintre dragostea romantică și adolescență sunt lesne de intuit, dacă sunt inventariați termeni din vocabularul cotidian, precum: intens, coplesitor, pasional, mistuitor, tulburător, captivant, cu care sunt caracterizate aceste relații²³. Beneficiile unei relații de dragoste pot fi apreciate în termeni de tovarășie, parteneriat, fericire și tandrețe²⁴. Apreciată din perspectiva bugetului de timp alocat, în perioada adolescenței, relația cu prietenii reprezintă una dintre cele mai grăitoare experiențe de viață. De asemenea, relația romantică se situează pe primul loc în viața unui adolescent sau tânăr, constituind o sursă de emoții puternice. Prietenia și dragostea au o bază valorică, atitudinală și comportamentală comună, sunt comportamente generice care răspund nevoilor de experimentare, de întovărășire și împărtășire a experiențelor personale cu cei de vârstă similară. Abilitățile de relaționare preferențială dobândesc o semnificație deosebită în adolescență și tinerețe, când

²¹ Robert S. Feldman, *op. cit.*, p. 220.

²² I. Radu, P. Iluț, L. Matei, *Psihologie socială*, Cluj-Napoca, Edit. EXE S.R.L., 1994, p. 237–238.

²³ E. Hatfield, S. Sprecher, *Measuring Passionate Love in Intimate Relationships*, “Journal of Adolescence”, nr. 9(4), 1986, p. 383–410.

²⁴ William M. Bukowski, C. Motzoi, F. Meyer, *op. cit.*, p. 217–232.

prietenii și relațiile de dragoste devin repere centrale ale existenței²⁵. Întreținerea unei rețele adecvate de relaționare interpersonală constituie una dintre cele mai importante surse de menținere a echilibrului psihic și fizic al omului.

2. PREMISE ȘI ASPECTE METODOLOGICE ALE CERCETĂRII

Purtând asupra lor amprenta modelelor de relaționare familială, a cunoașterii comune și a reprezentărilor sociale despre „cum să fii mare”, în jurul vârstei de 14 ani copiii pășesc într-o nouă etapă din viață. Încă timizi, dar înzestrați cu multă curiozitate și efervescență adolescentină, ei încearcă să găsească un echilibru între nevoile, dorințele și aspirațiile personale, controlul familial, cerințele educaționale, libertățile și constrângerile sociale. Captivi în acest complex de expectanțe, prima lor reacție se conturează prin imitarea unor tipare familiale mediatice, a unor idoli media, vedete de cartier sau din mediul școlar. Însă nevoia de afirmare personală, de integrare socială îi va conduce în scurt timp la formarea unor prietenii mai mult sau mai puțin stabile. În această etapă de viață, mijlocul fundamental de formare a unei personalități echilibrate și de adaptare socială optimă îl reprezintă relaționarea preferențială. Pentru ei dictonul „a fi sau a nu fi” se traduce în „a avea sau a nu avea prieteni”, „a avea sau a nu avea iubit(ă)”. Desigur, unii mai întreprinzători se vor aventura de regulă în testarea extensivă a prieteniei și în cuantificarea relațiilor romantice. Alții, mai contemplativi, vor aștepta ca „lucrurile să vină firese”. Cu rare excepții, toți fac parte dintr-un grup de prieteni mai mult sau mai puțin numeros, care asigură cel mai important mediu de socializare.

Constatări cu caracter general relevate de cercetările privind relațiile de prietenie și dragoste în perioada adolescenței. Marea majoritate a cercetărilor privind relațiile preferențiale, în care sunt accentuate aspectele psihosociale ale relaționării, au arătat că prietenia și iubirea se caracterizează prin următoarele note comune: intimitatea relației, familiaritatea, așteptări referitoare la continuitatea relației, încredere reciprocă, găsirea cu ușurință a unui limbaj comun, nevoia de a face confidențe, atractivitatea fizică și haloul afectiv pe care aceasta îl generează, atașamentul²⁶. Autorii preocupați de această sferă a comportamentului s-au întrebat dacă motivația sexuală a comportamentului și aspectele legate de reglementarea ei socială constituie caracteristica în baza căreia se poate diferenția iubirea față de alte tipuri de relații apropiate. În lucrarea *Liking and Loving: An invitation to social psychology* (1973), Z. Rubin arată că între simpatie și iubire există similitudini, ambele reprezentând un set de gânduri, sentimente și predispoziții comportamentale, dar și diferențe referitoare la exclusivitate și manifestarea dorinței

²⁵ Susan L. Kline, B. Horton, S. Zhang, *Communicating love: Comparisons between American and East Asian University Students*, “International Journal of Intercultural Relations”, nr. 32, 2008, 200–214.

²⁶ I. Radu, P. Iluț, L. Matei, *op. cit.*, p. 238.

sexuale²⁷. Această perspectivă reliefează deosebiriile dintre prietenie și iubire, care nu sunt numai de ordin cantitativ, ci și calitativ, în cazul iubirii fiind prezentă și dorința sexuală. Pe măsură ce crește interesul pentru sexul opus, grupurile de băieți și fete se apropie, interacționează, iar apoi se mixează, alcătuind grupuri mai mari, care oferă posibilitatea curtării și relaționării fără implicații intime²⁸. Adolescenții încep să facă diferența între prietenie și relații romantice, atribuind numai celor din urmă caracteristici precum pasiune și angajament²⁹. Studiile efectuate au relevat și rolul genului în formarea și percepția relațiilor preferențiale. Relațiile cu prietenii de sex opus se asociază cu o competență socială și romantică mai mare, stimă de sine, relații romantice de durată și apreciere mai deschisă a relației. Aceștia își apreciază propriile relații romantice în termeni de dezvoltare personală și sprijin. Spre deosebire de ei, cei care au o experiență mai bogată de relaționare cu prieteni de același sex tind să își descrie relația romantică mai degrabă în termeni de status social³⁰. Cu timpul, grupul de prieteni se divizează în cupluri care mai desfășoară activități în comun. În etapa de adolescență târzie, tinerii devin suficient de experimentați și încrezători încât să-și abordeze direct posibili parteneri de cuplu³¹.

Școala și facultatea ca medii de socializare și relaționare preferențială.

Deoarece prietenia și dragostea sunt forme de relaționare definitorii pentru perioada adolescenței și tinereții, majoritatea studiilor au utilizat instituțiile de învățământ ca și context de cercetare. Cu toate că școala joacă un rol foarte important în dezvoltarea cognitivă și socială a copiilor și adolescenților, înțelegerea impactului său asupra acestei dezvoltări este încă destul de rudimentară, situându-se mai degrabă la nivel de intuiție și proiecție decât de cunoaștere și previziune. Majoritatea studiilor au avut în vedere rolul familiei și grupului în inserția și educarea socială prin intermediul școlii³². Tranziția de la mediul școlar la cel universitar aduce o serie de schimbări în viața tinerilor. Dintre acestea, cele mai notabile se referă la trecerea de la mediul familial la cel studentesc și, în consecință, acceptarea reciprocă a individualității, și la apariția de noi repere în gestionarea timpului și a banilor. Cercetări mai recente au arătat că prieteniiile adolescenților devin instabile fără suportul instituțional al școlii, care oferă sfera de interes și preocupări comune³³. Concluziile cercetărilor referitoare la rolul școlii în procesul de adaptare socială a adolescenților arată că adecvarea dintre ceea ce se întâmplă în instituțiile de învățământ și nevoile, credințele și valorile culturale ale acestora reprezintă cheia unei dezvoltări optime³⁴.

²⁷ *Ibidem*, p. 239.

²⁸ Laura E. Berk, *op. cit.*, p. 610.

²⁹ Gerald R. Adams, Michael D. Berzonsky (coord.), *op. cit.*, p.353.

³⁰ *Ibidem*, p. 359.

³¹ Laura E. Berk, *op. cit.*, p. 611.

³² Gerald R. Adams, Michael D. Berzonsky (coord.), *op. cit.*, p. 160.

³³ M. McPherson, L. Smith-Lovin, James M. Cook, *Birds of a Feather: Homophily in Social Networks*, "Annual Review of Sociology", vol. 27, 2001, p. 415-444.

³⁴ Gerald R. Adams, Michael D. Berzonsky (coord.), *op. cit.*, p. 173.

În cazul acelor care optează pentru un profil vocațional, accentul procesului educativ se va focaliza pe dobândirea, pe parcursul a trei-patru ani, a unor deprinderi manuale necesare practicării unei meserii. Ei parcurg un proces de învățare mai aerisit din punct de vedere teoretic, dar mai consistent ca abilități practice, care va conduce la o integrare mai rapidă în câmpul muncii, la asumarea mai precoce a responsabilităților specifice vieții de adult. Spre deosebire de ei, cei care optează pentru studii liceale vor face față unor cerințe de pregătire teoretică mai temeinică, finalizată de regulă prin accesul la studii universitare, pentru formarea deprinderilor specifice profesiilor cu înaltă calificare. Probabil fără a fi pe deplin conștienți de efectele sociale ale alegerii educaționale, liceenii și studenții vor intra în etapa adolescenței prelungite, care favorizează atât social, cât și instituțional o mai bogată experiență de interacțiune cu congenerii, cu grupul de egali, cu prietenii.

2.1. PREMISELE CERCETĂRII

Prietenia și dragostea adolescentină – comportamente generice și simultane. În literatura de specialitate se face o diferențiere netă între relațiile de prietenie și cele de dragoste. Într-o enciclopedie recentă care tratează relațiile umane, editată în 2009 de către H. T. Reis, S. Sprecher și S. K. Sprecher, apare foarte evidentă această distincție. Astfel, referitor la relațiile sociale din copilărie și adolescență sunt amintite: prietenia în copilărie și adolescență, relațiile romantice în adolescență, curtea în adolescență și tinerețe. Cu toate că mulți autori vorbesc despre caracterul ubicuu al prieteniei pe întreg ciclul de viață, această relație este tratată diferențiat. Dacă în copilărie și adolescență esența prieteniei constă în împărtășire și atracție interpersonală, în perioada maturității sunt accentuate atașamentul și grija față de ceilalți. Totodată, enciclopedia menționată relevă și o succesiune temporală între prietenie (specifică copilăriei și adolescenței) și relațiile romantice (specifice adolescenței și tinereții). Într-adevăr, în raport cu ciclul de viață, există o asimetrie a relațiilor de prietenie și dragoste. Dacă prietenii încep să se formeze încă din fragedă copilărie, dobândind stabilitate în adolescență, relațiile romantice apar după trezirea interesului sexual din perioada preadolescenței și dobândesc stabilitate în tinerețe și la maturitate.

În etapa adolescenței și adolescenței prelungite, caracteristica esențială a relaționării preferențiale constă în conjugarea simultană a diferitelor tipuri de interacțiune apropiată. Caracterul simultan al relaționării preferențiale nu este conferit de simpla suprapunere în această etapă de viață a prieteniei și experiențelor romantice. Cel puțin în primii ani de adolescență, relaționarea preferențială se prezintă ca o mixtură de interacțiuni apropiate, numai parțial conturate, dominate de dorințele personale și expectanțele sociale. Totodată, prietenia și dragostea sunt comportamente generice, pentru că pornesc de la premise psihosociale similare; ele

sunt singurele tipuri de relații care, pe fondul atracției interpersonale, se bazează pe alegerea liberă a partenerilor și satisfac aceleași nevoi de adaptare afectivă și socială optimă. În această etapă de viață, prietenii și dragostea se conturează în strânsă dependență. Atât identificarea, aprecierea și interiorizarea valorilor dezirabile, cât și formarea atitudinilor și comportamentelor adecvate specifice acestor relații au loc în contextul interacțiunii de grup.

Grupul ca mediu de relaționare preferențială adolescentină. Cele mai consistente tipuri de relaționare preferențială sunt relația de prietenie, relația de bună prietenie și dragostea romantică. Acestea au un caracter generic mult mai pronunțat în această etapă de viață, pentru că esența lor rezidă în interacțiunile de grup. În opinia noastră, surprinderea prieteniei sau a bunei prietenii în sens de relație diadică se bazează pe artificii de estimare, prin particularizare, nominalizare a comportamentului de relaționare preferențială. În perioada adolescenței, considerăm noi, practica relaționării cotidiene conturează prietenia ca relație cu grupul de prieteni. În mod excepțional, prietenia diadică poate fi surprinsă sub forma unor cazuri particulare. Însă surprinderea caracteristicilor specifice cazurilor particulare nu reflectă esența interacțiunii de grup. Grupul de prieteni este mai mult sau altceva decât agregarea unor relații diadice. La această vârstă, experimentarea sexualității este un motiv al comportamentului, care se manifestă cu o forță deosebită și conferă relaționării romantice caracterul distinctiv față de relațiile de prietenie, dar nu reprezintă în sine un tip de relaționare preferențială. În această etapă de viață, nici măcar dragostea romantică nu poate fi privită ca fiind o relație independentă de contextul interacțiunii de grup. Atât stabilirea și menținerea parteneriatelor romantice, cât și judecățile de valoare legate de acestea sunt puternic influențate de contextul grupului. Părerile prietenilor și susținerea de către aceștia, împărtășirea noilor experiențe cu prietenii, alocarea bugetului de timp disponibil și nu în ultimul rând concurența dintre membri grupului au un rol determinant în experiențele romantice. Ceea ce sugerăm este faptul că în adolescență esența relaționării preferențiale își are sursele în raportarea neconținută la grupul de prieteni. Un argument în acest sens îl constituie efemeritatea relațiilor romantice. Adolescenții își negociază concurențial relațiile preferențiale. Nu de puține ori, la această vârstă, conflictele datorate alocării atenției sau a bugetului de timp față de prieteni sau iubit duc la disoluția unor legături.

Fundalul social comun al relaționării preferențiale. Acest caracter de simultaneitate rezidă în principiul funcțional căruia îi servește: adaptarea socială optimă. Abilitățile de relaționare preferențială dobândesc o semnificație deosebită în adolescență și tinerețe, când prietenii și relațiile de dragoste devin repere centrale ale existenței³⁵. Tinerii cuprinși în rețele de prietenie optime, care întrețin relații de bună prietenie, dovedesc o mai bună adaptare comportamentală și

³⁵ Susan L. Kline, B. Horton, S. Zhang, *op. cit.*, p. 200–214.

emoțională³⁶. Oamenii de știință au subliniat și rolul experiențelor romantice în dezvoltarea unei personalități sănătoase, echilibrate, și a capacității de relaționare interpersonală în general³⁷. Acest optim de adaptare diferă de la o categorie socială la alta, de la un context cultural și social la altul. Atât schimbarea socială accentuată, cât și dinamica comportamentului de relaționare preferențială caracteristice contemporaneității sugerează modificarea percepției bărbaților, dar mai ales a femeilor, asupra noțiunilor de corectitudine, moralitate și echitate în viață și dragoste. În fața acestor provocări, tot mai mulți autori preocupați de studierea relaționării preferențiale susțin necesitatea abordărilor multidisciplinare, care, alături de relevarea mecanismelor psihosociale, să explice aceste comportamente prin plasarea în contextul socio-economic și cultural³⁸. Alegerea categoriei de liceeni și studenți pentru cercetarea relaționării preferențiale este fecundă, deoarece ei sunt, în adolescență și adolescența prelungită, într-o etapă de viață propice unei bogate experiențe de interacțiune cu congenerii. În cadrul acestei populații, definirea optimului social este foarte asemănătoare pentru fiecare subiect al investigației, deoarece are un fundal de determinare comun. De regulă, indivizii se asociază în cadrul grupului social de proveniență (endogamie), pe baza asemănărilor dintre ei (homofilie). Termenul homofilie, în sens de atracție față de cei asemănători, a fost introdus în științele sociale de către P. Lazarsfeld și R. K. Merton, care au observat și studiat aceste tendințe de asociere. Ei au definit două tipuri de tendințe: 1) homofilia de status, care se referă la asocierea în funcție de caracteristici prescrise, precum: rasa, etnia, sexul, genul și vârsta; și caracteristici dobândite, precum: educația, statusul profesional și ocupația; 2) homofilia valorică, care se referă la tendința asocierii în funcție de asemănarea în gândire, concepții de viață, atitudini și comportamente³⁹. Cercetările referitoare la tendințele de asociere au relevat rolul determinant al asemănărilor după caracteristicile de status socio-economic (vârstă, gen, etnie, bunuri materiale și status financiar). Acestea sunt dublate de asemănările în termeni de valori, atitudini și credințe. Asemănările în caracteristici de personalitate sunt modeste⁴⁰. Instituțiile școlare grupează anterior copiii după variabile de vârstă, status socio-economic, etnie, iar alegerea formulelor educaționale prelungite se bazează pe interese și abilități asemănătoare., fapt care generează un mediu de socializare caracterizat prin similaritatea atitudinal-valorică. Educația școlară și universitară asigură, totodată,

³⁶ Adams, Gerald R., Berzonsky, Michael D. (coord.), *op. cit.*, p. 377

³⁷ *Ibidem*, p. 378.

³⁸ E. Hatfield, & Richard L. Rapson, *Equity Theory in Close Relationships*, in A. W. Kruglanski, E. T. Higgins, P. A. M. Van Lange (eds.), *Handbook of Theories of Social Psychology*, vol. 2, Thousand Oaks, Edit. Sage, 2011, p. 200–217.

³⁹ W. Furman, Valerie A. Simon, *Homophily in Adolescent Romantic Relationships*, în M. Prinstein, K. A. Dodge (eds.), *Peer Contagion Processes Among Youth*, New York, Edit. Guilford Press, 2008, p. 203–224.

⁴⁰ *Ibidem*.

și un grad sporit de proximitate fizico-geografică, dată de frecventarea instituțiilor de învățământ. Chiar și în condițiile slăbirii determinărilor de proximitate fizică, datorită tehnologizării care, fără efort suplimentar, poate extinde spațiul socializării, cel mai bun predictor al frecvenței întâlnirilor dintre prieteni rămâne proximitatea rezidențială și ocupațională⁴¹. În opinia noastră, variabilitatea practicilor de relaționare preferențială în adolescență este determinată de întrepătrunderea dintre afirmarea unei identități individuale și partea reziduală a determinărilor sociale.

În baza argumentelor enumerate, demersul pe care îl propunem vizează surprinderea unei imagini de ansamblu a relaționării preferențiale în rândul liceenilor și studenților. Intenția noastră nu este să demonstrăm faptul că între relațiile de prietenie și cele romantice nu există diferențe semnificative, ci să relevăm cum se conjugă aceste tipuri de relații în rândul adolescenților, într-unul sau mai multe tipare comportamentale caracteristice pentru populația investigată.

2.2. ASPECTE METODOLOGICE

Cercetarea prezintă a urmărit identificarea unor tipare comportamentale de relaționare preferențială specifice adolescenților și tinerilor cuprinși în instituțiile de învățământ liceal și universitar. În demersul empiric, ne-am propus surprinderea relaționării preferențiale în rândul celor aflați în etapele adolescenței și adolescenței prelungite. Marea majoritate a acestora sunt cuprinși în licee cu profil teoretic și în universități. Pentru reprezentarea acestei populații s-a ales un centru universitar (Cluj-Napoca), care atrage mare parte a studenților, dar și a liceenilor din zona de centru și nord-vest a țării. Această populație este omogenă după următoarele caracteristici:

- Au vârsta cuprinsă între 14 și 24 ani, adolescenți și tineri pentru a căror socializare un rol de prim ordin îi revine relaționării preferențiale cu grupurile de referință, în special cu grupurile de egali.
- Se află în perioada adolescenței prelungite, care oferă o perspectivă temporală mai îndelungată în vederea adaptării sociale prin intermediul relaționării preferențiale și, totodată, din punctul de vedere al practicilor de relaționare intimă, se situează într-o perioadă de testare, tatonare, învățare.
- Prin cuprinderea lor în instituțiile de învățământ, participă la un proces educativ centrat pe acumularea de cunoștințe și formarea de profesii cu înaltă calificare.
- Din punct de vedere financiar, reprezintă o categorie dependentă față de părinți.

Caracterul explorator, obiectivele propuse, caracteristicile socio-demografice ale populației, dar și rațiuni legate de timpul, costurile și volumul de muncă al

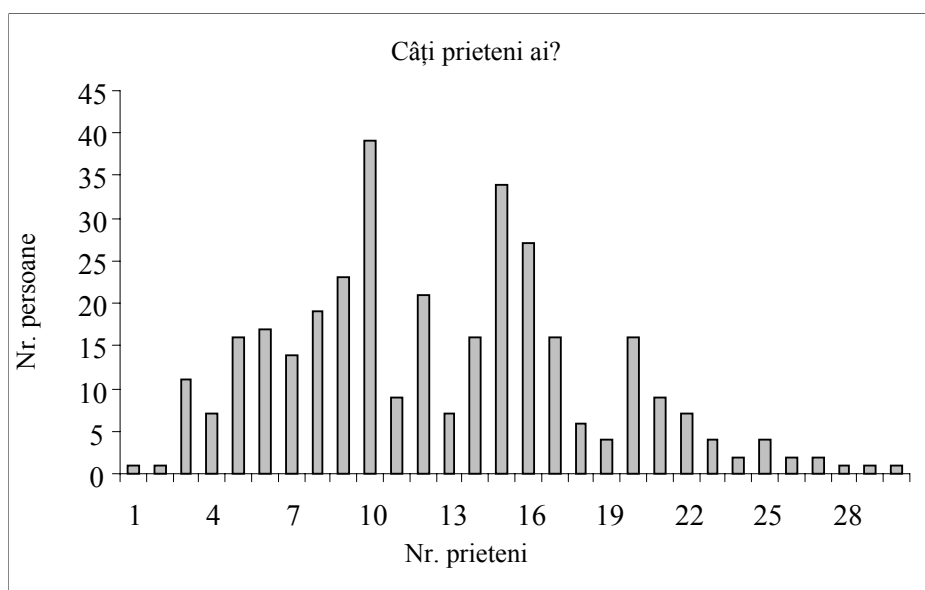
⁴¹ M. McPherson, L. Smith-Lovin, James M. Cook, *op. cit.*, p. 415–444.

cercetării au înclinat balanța modalității de selecție a populației înspre eșantionarea teoretică (nonaleatoare). Urmând principiile eșantionării teoretice, am realizat o selecție intenționată orientată spre scop după criteriul variabilității maxime a caracteristicilor definitorii ale populației: ocupație, vârstă, gen și etnie, astfel încât în eșantion să se realizeze o reprezentare fidelă a structurilor din populație.

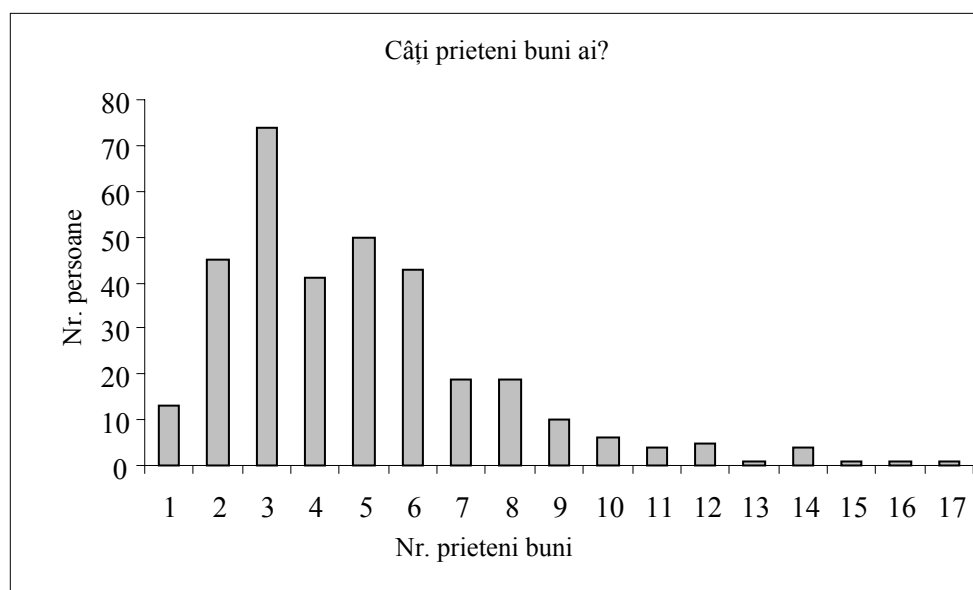
Cercetarea nu a ținut evaluarea prieteniei în sens de relație diadică. Cu certitudine, evaluarea de către respondenți a unor aspecte ale relațiilor de prietenie prin raportarea la întregul grup poate induce erori. Însă obiectul cercetării nu a vizat măsurarea intensității unor caracteristici calitative ale relaționării, ci identificarea prezenței sau absenței diferitelor tipuri de relații apropiate și a ponderii acestora în cadrul grupului de relaționare. Pentru relevarea unor date ce pot reflecta tipare comportamentale specifice populației investigate, s-a apelat la o anchetă transversală multistadială. Pentru inventarierea tipurilor majore de relaționare preferențială, utilizând un chestionar cu întrebări deschise, a fost realizată o anchetă pilot. Rezultatele prelucrărilor preliminare au indicat faptul că cele mai consistente tipuri de relații preferențiale sunt cele de prietenie, bună prietenie și parteneriat romantic. Ulterior, în baza acestor date, s-a întocmit un chestionar cu întrebări închise pentru evaluarea celor trei tipuri de interacțiune. În total au fost investigați un număr de 546 de subiecți. Din totalul de 339 chestionare valabile au putut fi constituite șase clase de subpopulații (liceeni și studenți, fete și băieți, români și maghiari). În analiza datelor au fost utilizate teste nonparametrice pentru relevarea unor caracteristici comune și metode cluster de grupare a populației, metodă exploratorie, pentru identificarea unor grupări ce prezintă practici comportamentale comune.

3. TIPARE DE RELAȚIONARE PREFERENȚIALĂ

Prietenie, bună prietenie și dragoste. Posibilități de investigare. În viața cotidiană, pentru a-și ușura existența, oamenii sunt obișnuiți să facă diferențieri tranșante. De aceea, când vine vorba de dragoste și prietenie, ei tind să aprecieze aceste interacțiuni în termeni dihotomici sau după o apreciere cantitativă, numerică. Adeseori, tinerii sunt întrebați dacă au sau nu prieten/ă, câți prieteni, câți prieteni buni au. Deși este o modalitate comună, rigidă de a aprecia aspecte ale vieții adolescenților, care nu reflectă esența comportamentului acestora, aceasta este o apreciere des întâlnită în percepția practicilor comportamentale de interacțiune. După cum indică și graficele 1 și 2, în cazul celor mai mulți dintre liceeni și studenți, grupul de relaționare preferențială este format din trei prieteni buni și zece prieteni. O prelucrare preliminară a datelor arată că, spre deosebire de cazurile tipice (cele mai frecvente), grupul de interacțiune al liceenilor și studenților investigați se compune dintr-un număr mediu de cinci prieteni buni și 13 prieteni.

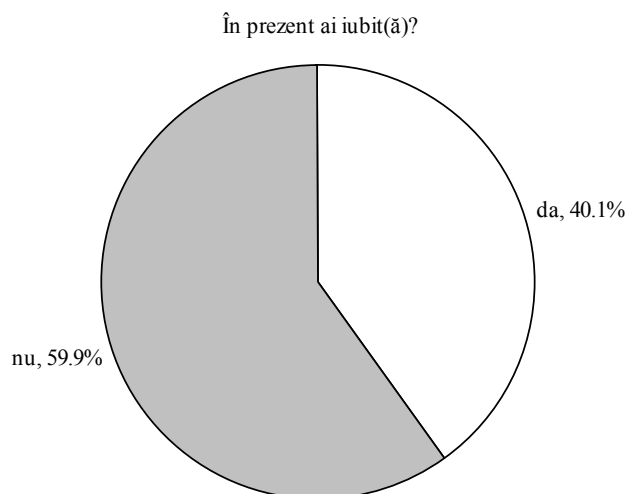

Graf. 1. Frecvența numărului de prieteni.

Graf. 2. Frecvența numărului de prieteni buni.

Din totalul populației investigate 40,1% sunt implicați într-o relație romantică, distribuție redată sintetic în graficul 3. Dintre cei 40,1% care au un partener romantic, 30% sunt la prima relație de acest gen.

Graf. 3. Procentul persoanelor care au/nu au iubită.

În ceea ce privește timpul alocat interacțiunii cu prietenii, evaluarea este mai dificilă, datorită subiectivității în declarații. O primă prelucrare în funcție de mai multe variabile urmărite, ce privesc atât bugetul de timp alocat interacțiunii cu prietenii (în afara orelor de curs, într-o zi obișnuită), cât și frecvența întâlnirilor săptămânale, indică faptul că tinerii investigați alocă interacțiunii directe, față în față, cu prietenii în medie 30 de minute, tot atât timp cu prietenii buni, iar cei care au partener romantic alocă suplimentar față de acești timpi circa 1 oră.

În eșantionul populației investigate, majoritatea caracteristicilor nu au o distribuție normală, motiv pentru care au fost utilizate metode de analiză nonparametrice. Între numărul de prieteni și numărul de prieteni buni există o corelație pozitivă moderată ($p < 0,000$, $r = 0,411$), ceea ce conferă marea variabilitate de combinare a acestor relații în cadrul grupului. De asemenea, între numărul de prieteni și faptul de a avea un partener romantic există o legătură ($p = 0,040$, $z = -2.056$) care indică incidența mai mică a parteneriatului romantic în rândul acelor care au un număr mai mare de 15 prieteni. Această legătură se constată și în raport cu numărul de prieteni buni ($p = 0,005$, $z = -2.795$), existând o incidență mai mare a parteneriatului romantic în rândul celor care au de regulă mai puțin de șase-opt prieteni.

Referitor la diferențele datorate statusului ocupațional, se constată că elevii au atât un număr mai mare de prieteni, cât și un număr mai mare de prieteni buni decât studenții. Există o asociere statistic semnificativă, dar slabă ($p = 0,000$, $r = 0,235$), care indică faptul că în rândul studenților sunt mai mulți cei care au un partener romantic decât în rândul elevilor.

Analizele privitoare la variabila gen arată că între băieți și fete nu există diferențe statistic semnificative în ceea ce privește numărul de prieteni sau de prieteni buni pe care îi au. Nu există diferențe nici în ceea ce privește incidența relațiilor romantice printre băieți sau fete.

Conturarea modelelor de relaționare preferențială. În scopul unei descrieri sumare, convergente cu acest criteriu de apreciere, am pornit de la o clasificare intuitivă a populației, dar care să ne poată furniza indiciile unei abordări consistente din punctul de vedere al cercetării științifice. Având în vedere distribuția populației după numărul persoanelor din grupul de relaționare preferențială, prezentate în graficele anterioare, și constatarea faptului că în raport cu prietenia relațiile de bună prietenie sunt mai consistente din punct de vedere calitativ (fapt relevat și de abaterea standard mai mică a acestei variabile), s-a generat un tabel de contingență (*tabelul 1*), care prezintă o grupare intuitivă (cu clase stabilite după abaterea standard față de valoarea medie) a subiecților investigați în funcție de numărul mic, mediu și mare de prieteni, prieteni buni și prezența/absența parteneriatului romantic.

Tabelul 1

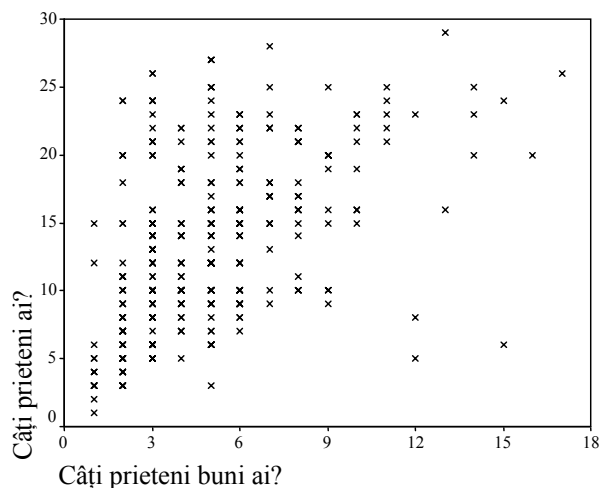
Grupuri intuitive de relaționare preferențială

În prezent ai iubit(ă)?			Prieteni buni			Total
			nr. mic	nr. mediu	nr. mare	
nu	Prieteni	nr. mic	7	18	3	28
		nr. mediu	1	105	22	126
		nr. mare		34	23	47
	total		8	147	48	203
da	Prieteni	nr. mic	4	22		26
		nr. mediu	3	72	14	89
		nr. mare		13	5	21
	total		7	107	22	136

Înțeleg că și conjugare a interacțiunilor cu prietenii, prietenii buni și cu partenerul romantic, la modul teoretic, există o mare variabilitate a comportamentului de relaționare preferențială, cu un câmp de 18 grupări posibile. În practica socială, aceste combinații sunt mult mai reduse, datorită factorilor psihosociali care determină interacțiunea umană. Urmărirea modului de grupare a populației după cele trei variabile indică faptul că majoritatea adolescenților se grupează în clasele cu un număr mediu de prieteni buni. În total, sunt două grupări bine reprezentate, cu peste 70 de subiecți, cinci grupări moderat reprezentate, între 18 și 70 de subiecți, și 11 grupări slab reprezentate. Aceste grupări sugerează faptul că există o variabilitate moderată a comportamentului de relaționare preferențială, criteriul cel mai relevant de grupare a populației fiind numărul mediu de prieteni buni. Pentru a

dobândi un grad sporit de rigoare în identificarea grupărilor, am apelat la analiza cluster.

Reprezentarea grafică a conjugării dintre numărul de prieteni și numărul de prieteni buni, redată în *graficul 4*, relevă posibilitatea de grupare în patru sau trei grupări bine delimitate.

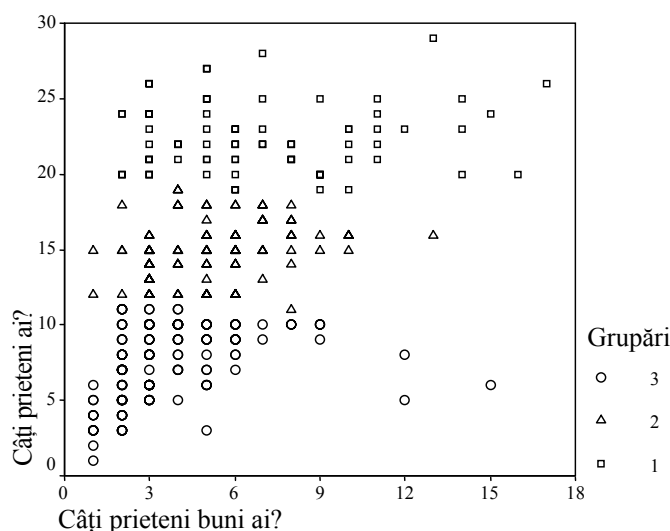
Graf. 4. Reprezentarea subiecților investigați după numărul de prieteni și numărul de prieteni buni.

Generarea unor grupări cu metoda K-mean Cluster, redată în *tabelul 2*, și reprezentarea grafică a acestora, redată în *graficul 5*, relevă o posibilitate de grupare în trei mari clase distincte.

Tabelul 2

Gruparea adolescenților după numărul de prieteni și prieteni buni

Indicatori	Grupări (după nr. mediu de prieteni și prieteni buni)			Total
	1 – nr. mare de membri	2 – nr. mediu de membri	3 – nr. mic de membri	
Câți prieteni ai?	22	15	7	44
Câți prieteni buni ai?	7	5	4	16
Nr. de indivizi din grupare	70	116	153	339

Graf. 5. Reprezentarea grupărilor după număr mare (1), mediu (2) și mic (3) de membri.

Aceste grupări sunt caracteristice pentru cei care au un număr mic de prieteni buni și un număr mic de prieteni (153 de subiecți), cei cu un număr mediu de prieteni și prieteni buni (116 de subiecți) și cei cu număr mare de prieteni și prieteni buni (70 de subiecți). Această modalitate de grupare surprinde în cea mai reprezentativă clasă aproape jumătate din populația investigată. Verificarea incidenței parteneriatului romantic în cele trei grupări arată că nu există asociere între acestea, ceea ce indică faptul că, indiferent de grupul căruia îi aparțin, aproximativ 40% dintre adolescenți au și o relație romantică. Aceasta este o primă dovadă a simultaneității în conjugarea prieteniei și iubirii romantice într-un comportament generic.

O modalitate de apreciere a relaționării preferențiale mai puțin comună decât cea numerică, datorită complexității pe care o comportă, o reprezintă aceea care surprinde și tiparele de interacțiune dintre adolescenți, a aspectelor referitoare la cât de des se întâlnesc adolescenții și tinerii, cât timp interacționează, care sunt obiceiurile, deprinderile lor de a comunica și interacționa, care este echilibrul dintre comunicarea directă și cea indirectă. Complementar aprecierii din punct de vedere numeric a structurii grupului de interacțiune, evaluarea interacțiunii în termenii bugetului de timp alocat reflectă mult mai fidel natura relaționării preferențiale. Principiul identificării tiparelor de interacțiune s-a bazat pe relevarea menținerii unor structuri stabile în cadrul diferitelor nivele de grupare a populației investigate. Folosind metoda Ward de grupare ierarhică s-a urmărit:

- convergența dintre subiecți în ceea ce privește timpul alocat interacțiunii;
- convergența dintre subiecți în ceea ce privește numărul de prieteni și prieteni buni;
- relevarea celui mai comun tipar de interacțiune;
- relevarea în mod satisfăcător a variabilității comportamentelor de relaționare astfel încât între grupurile stabilite să existe diferențe statistic semnificative;
- evitarea includerii cazurilor foarte atipice în formarea grupurilor.

O primă etapă a analizei a vizat identificarea tiparelor de interacțiune, evaluând conjugarea dintre relațiile de prietenie și cele de bună prietenie. După conturarea grupărilor, a fost verificată incidența în grupurile conturate a acelor subiecți care au și partener romantic, adăugându-se totodată timpul de interacțiune specific. Nivelul de grupare care respectă cel mai fidel scopul urmărit este cel cu trei grupări, în care populația este distribuită într-o clasă mai consistentă cu 202 subiecți, o a doua cu 74 de subiecți și o a treia cu 59 de subiecți. Există o asociere slabă în funcție de ocupație, dată de preponderența în grupa a treia a studenților față de elevi. Acest dezechilibru se datorează prezenței mai accentuate a cazurilor individualizate, atipice, ca urmare a unei experiențe mai consistente de relaționare preferențială în cazul studenților. Însă verificarea incidenței acelor subiecți care au și un partener romantic relevă faptul că aceștia nu tind să se plaseze într-o anumită grupă. Analiza datelor a relevat faptul că aprecierea atât a numărului de persoane din grupul de relaționare preferențială, cât și a timpului de interacțiune cu aceștia este viciată de efectul dezirabilității și al aproximării. Nu de puține ori timpul alocat interacțiunii cu grupul de egali depășește registrul orar de 24 de ore. Deși evaluarea timpilor de interacțiune cu grupul nu reprezintă o valoare reală, ea reflectă sugestiv distribuția timpului în raport cu cele trei tipuri de relaționare: prietenie, bună prietenie și relație romantică. O apreciere mai fidelă, apropiată de timpul acordat în mod real acestor interacțiuni, se obține prin raportarea timpilor de interacțiune, dintr-o zi obișnuită, la frecvența întâlnirilor săptămânale. Faptul că aprecierea timpului de interacțiune este subiectivă nu viciază estimarea tiparelor comportamentale de relaționare preferențială, deoarece obiectivul cercetării nu a vizat măsurarea timpului de interacțiune efectivă, ci relevarea raporturilor interacționale, în termeni de buget de timp, între prietenie, bună prietenie și relaționare romantică. Pentru a surprinde concis asemănările în ceea ce privește conjugarea dintre structura numerică și interacțiunea cu grupul de relaționare preferențială, au fost eliminate cea de a treia grupare, cu cazuri individualizate, și cazurile atipice, viciate de efectul dezirabilității în declarații. Au rămas, în consecință, două grupări, cu 194 și respectiv 64 subiecți. Subeșantioanele formate de primele două grupe reproduc fidel structura populației după variabilele gen, ocupație și etnie, menținând totodată legăturile dintre prietenie, bună prietenie și parteneriat romantic constatate în ansamblul populației.

Analiza comportamentelor caracteristice celor două grupuri indică faptul că variabila care definește preponderent natura interacțiunii este cea legată de bugetul de timp alocat interacțiunii, diferențele privitoare la structura numerică a grupului fiind mai puțin grăitoare. Credem că ne-am situa pe o poziție mult prea reduționistă încercând să exprimăm aceste aspecte în medii orare de interacțiune sau în număr mediu de prieteni, prieteni buni. Rezultatele clasificării evidențiază existența unui tipar dominant care descrie comportamentul de relaționare preferențială a 57.2% (194 subiecți) dintre liceeni și studenți. Caracteristic acestuia este alocarea diferențiată a timpului de interacțiune între prieteni și partener romantic. În acest tipar se alocă în mod echidistant atenția între prieteni și prieteni buni. Dintre aceștia, cei care au și partener romantic vor alocă tot atâta timp relației romantice cât alocă celorlalți membri ai grupului în ansamblu. În cazul celui de al doilea tipar, care reflectă comportamentul a 18.8% (64 subiecți) din populația investigată, alocarea echidistantă a atenției se face în raport cu prietenii buni și partenerul romantic. În acest model, prietenii sunt aceia cărora în raport cu prietenii buni li se acordă mai puțină atenție. În ceea ce privește structura numerică a grupului de relaționare, cei din cea de a doua grupă au un număr mai mare de prieteni și prieteni buni decât cei din prima grupă. Chiar dacă diferențele nu sunt mari, membrii celui de al doilea tipar alocă interacțiunii cu grupul semnificativ mai mult timp, aproape dublu față de cei din primul tipar comportamental. În ambele tipare identificate există o legătură între numărul de prieteni, prieteni buni și partener romantic și timpul alocat interacțiunii cu aceștia. De aceea, putem afirma că într-un grup mai mic se alocă per ansamblu mai puțin timp interacțiunii decât într-un grup mai consistent din punct de vedere numeric, dar nu putem considera această relație ca fiind una de cauzalitate, conform căreia tipul de interacțiune determină numărul membrilor sau viceversa. Verificarea asocierii dintre cele două grupări conturate și variabilele de status (gen, ocupație, etnie, domiciliu stabil, rezidență în timpul studiilor sau status socio-economic) arată că cele două grupări nu diferă de caracteristicile populației în ansamblu, nu există tendințe de grupare a populației din cele două tipare după aceste caracteristici de status. Chiar dacă variabila ocupație nu reflectă diferențe semnificative între elevi și studenți, între cele două grupări apar diferențe semnificative de vârstă. Diferențele dintre cele două tipare de interacțiune sunt accentuate și de acumularea, odată cu înaintarea în vârstă, a experienței de relaționare. Această constatare este în consens cu cercetările care au arătat că odată cu înaintarea în vârstă se schimbă natura relației, crește gradul destăinuirii de sine, iar numărul prietenilor foarte buni scade de la patru-șase în adolescență, la unu-trei în stadiul de adult⁴².

Demersul nostru de cercetare are un caracter explorator, descriptiv, și nu unul explicativ. Obiectivul propus constă în relevarea a ceea ce este comun în comportamentul de relaționare preferențială a adolescenților.

⁴² Laura E. Berk, *op. cit.*, p. 611.

3. CONCLUZII

În perioada adolescenței, mediul de socializare cel mai important îl constituie grupul de prieteni. Sunt foarte rare persoanele care declară că nu au prieten sau prieten bun. Cei mai mulți declară un număr de trei prieteni buni și de regulă un număr mai mare de prieteni. Indiferent de vârstă, în această etapă de viață ei experimentează cel puțin o relație romantică. Ceea ce aduce la numitor comun cele trei tipuri distincte de relaționare este plasarea interacțiunii dintre adolescenți în contextul grupului. În esență, interacțiunea cu grupul de relaționare preferențială comportă atât o dimensiune extensivă, reflectată de mărimea grupului, cât și o dimensiune intensivă, reflectată de ponderea tipurilor de relații întreținute în cadrul grupului și de profunzimea acestora. Bugetul de timp alocat interacțiunii poate reflecta ambele dimensiuni. Deși durata interacțiunii reprezintă, *grosso modo*, un aspect cantitativ al comportamentului, aceasta sugerează și o dimensiune calitativă, intrinsecă. Un adolescent nu va zăbovi niciodată mult timp în compania altor persoane a căror prezență nu constituie o sursă de plăcere, suport sau identificare, deoarece în această etapă de viață instanțele sociale constrângătoare sunt mai laxe. Chiar dacă analizele efectuate au avut în vedere numai expresia cantitativă a timpului petrecut în compania prietenilor sau a partenerului romantic, aprecierea interacțiunii directe și indirecte în termenii bugetului de timp constituie o dimensiune esențială a relaționării preferențiale. Comportamentul de relaționare preferențială nu este determinat numai de structura numerică sau bugetul de timp alocat interacțiunii, însă evaluarea conjugării acestor aspecte definitorii interacțiunii preferențiale în cadrul grupului a constituit sursa identificării unor tipare comportamentale comune.

În lumina datelor obținute, putem conchide faptul că majoritatea subiecților investigați, aproape 60% dintre adolescenți aparținând primului tipar de relaționare, au un comportament selectiv. Ei pun accentul pe tipul de relație întreținută, alocând preferențial timpul de interacțiune mai puțin pentru prieteni și mai mult pentru prieteni buni și partener romantic. Adolescenții pentru care este caracteristic cel de al doilea tipar de interacțiune, reprezentând aproximativ 20% dintre subiecții investigați, manifestă un comportament preponderent sociabil, cu accent pe timpul alocat, în ansamblu, relaționării preferențiale și mai puțin centrat pe tipul sau natura relațiilor întreținute. Ceea ce definește cele două modele distincte de interacțiune este conjugarea dintre structura numerică a grupului și bugetul de timp alocat interacțiunii. Complementar relevării diferențelor dintre tiparele comportamentale, conjugarea dintre cele două dimensiuni plasează într-un fundal comun trei tipuri distincte de relaționare: prietenie, bună prietenie și parteneriat romantic.

Pornind de la identificarea unor tipare comportamentale specifice relațiilor de prietenie și bună prietenie, s-a constatat faptul că aceste tipare au putere descriptivă și pentru relaționarea romantică. Faptul că cele trei tipuri de comportamente, prietenie, bună prietenie și dragoste, apar în proporții relativ egale la fiecare vârstă

evidențiază caracterul simultan al acestora. Între cele două tipare comportamentale identificate diferențele nu sunt date de factorii sociali, ci de modalitatea de interacțiune dintre adolescenți. Factorii endogeni exprimați prin variabilele de gen, vârstă, etnie, ocupație, statut socio-economic, constituie fundalul comun pe care se conturează aceste tipuri de interacțiuni. Complementar socializării prin intermediul școlii, care dublează mediul proximității fizice cu un fundal socio-economic, dar și atitudinal-valoric comun, obiceiurile comportamentale, în speță cele de comunicare, și experiența de relaționare preferențială dobândită odată cu vârsta își pun amprenta asupra interacțiunii cu grupul. În consecință, putem afirma faptul că modalitatea specifică de interacțiune preferențială în cadrul populației de adolescenți și tineri, prescrisă de cadre sociale bine determinate, este o conjugare echilibrată și relativ constantă între prietenie, bună prietenie și dragoste. Dincolo de valențele personale, care reprezintă sarea și piperul ce adaugă o amprentă personalizată mai ales comportamentului individual, interacțiunea cu grupul de prieteni și partenerul romantic dovedește o serie de note comune, care fac posibilă identificarea unor tipare de relaționare. Surprinderea acestor comportamente în două tipare caracteristice pentru 76% din populația de liceeni și studenți argumentează atât caracterul generic al prieteniei și parteneriatului romantic, cât și rolul esențial al grupului în definirea și caracterizarea comportamentului de relaționare preferențială în cadrul populației investigate.